

Summary

THE POETRY OF THE RESISTANCE 1938-1945 AMONG SLAVONIC NATIONS (METHODOLOGICAL PROBLEMS ARISING OUT OF)

The author attempts a systematic survey of the main issues tackled by researchers, on the Poetry of Resistance among Slavonic nations during the Second World War.

- 1) Is it advisable to put the creative writing of the Second World War into a special literary period?
- 2) The chronology of the Poetry of the Resistance is closely connected with
- 3) the matter of external influences.
- 4) The complex issue of the partisan song as the most effective and most important representative of the Poetry of the Resistance.
- 5) Professionals differ as to whether the Poetry of the Resistance belongs to folklore or literature.
- 6) Some researchers try to overcome this ambiguous classification by asserting that the above mentioned phenomenon can be defined neither as folklore nor as literature, but must be defined in its own terms.
- 7) A special question arises in connection with publication in journals and
- 8) documentation.
- 9) The critical evaluation of the Poetry of the Resistance among Slavonic nations is also considered.

Dušan Čop

Filozofska fakulteta v Ljubljani

UDK 801.311 (049.3)

ZAPISOVANJE KRAJEVNIH IN GORSKIH IMEN V STROKOVNIH PUBLIKACIJAH (nekaj kritičnih opomb)

Pred kratkim smo dobili dve pomembni in težko pričakovani deli, ki sta ozko povezani tudi z imenoslovjem. To sta Atlas Slovenije in Leksikon slovenskih krajevnih imen. Obe deli sta bili v dnevnem časopisu deležni dovolj pohvalnih, tudi kritičnih ocen, seveda z geografskega in kartografskega in s splošnih stališč.

V nekem smislu pa o obeh imenovanih delih ni govorila, vsaj podrobno ne, nobena od teh kritičnih ocen. V obeh delih gre namreč tudi za imenoslovje, za krajevna oz. poleg teh tudi za gorska, vodna in deloma ledinska imena. Kolikor bolj si knjigi ogledujem in pri tem primerjam še Krajevni leksikon Slovenije I-IV, starejše delo, ki je brez dvoma v tesni povezavi tako z Atlasom Slovenije kakor tudi z Leksikonom slovenskih krajevnih imen (ter je na ti dve deli tudi vplivalo), tem bolj sem prepričan, da je treba o obeh knjigah spregovoriti tudi z lingvističnega oz. onomastičnega stališča.

Z onomastiko se ukvarjam že dolgo vrsto let in moram reči, čeprav nerad govorim o takih stvareh, kako z nejevoljo vsa ta leta opažam, da se pojavljajo v naših planinskih zemlje-

vidih, vojaških specialkah (da, tudi tul), časopisih in revijah, geografskih in pravzaprav v vseh znanstvenih ali polznanstvenih delih, ki se kakorkoli ukvarjajo z imenoslovjem oz. vsaj posredno uporabljajo in navajajo krajevna, gorska in druga imena, vse številnejše in vse hujše napake v oblikah ter imen – in to predvsem zato, ker pisci popolnoma napačno sklepajo na izvor imena in ker, kakor bomo videli, ne poznajo posebnosti narečja.

Mislim, da je docela zgrešeno, ker jezikoslovci silno redko ob izidu takih knjig (da ne govorim o geografskih kartah, npr. preglednih kartah občin, planinskih specialkah, ki jih zadnje čase izhaja vse več), kot sta zgoraj citirani, povemo svoje mnenje. Navadno molčimo, kakor da bi bilo vse lepo in prav – potem pa se jezimo, če nam kdo neresno ugovarja. Toda svoje mnenje smo dolžni povedati in prav zato sem se, čeprav nerad, tudi odločil, da napišem nekaj kritičnih pripomb k pisanju imen v vseh zgoraj imenovanih knjigah in kartah, predvsem seveda glede na v uvodu imenovana tri dela – torej Atlas Slovenije, Leksikon slovenskih krajevnih imen in Krajevni leksikon Slovenije, v katerem je prav v pisanju imen izredno veliko napak, tudi zelo hudih.

Ne morem seveda v taki krajši razpravi podati izčrpne analize vseh pomembnejših napak, pomanjkljivosti in nedoslednosti, ki jih vsebujejo omenjene knjižne izdaje ter geografski in drugi zemljevidi in specialke. Zato se bom omejil samo na nekatere najbolj kričeče (in obenem najbolj neresne) primere nepravilnega pisanja imen v njih. Temeljito kritično analizo bo za vsako pomembno delo (mislim na v začetku omenjena leksikona in Atlas) pač treba napisati posebej. Napake v takem pomembnem delu (zlasti še na geografskih kartah) zelo motijo in, kar je še posebno pomembno, tujca, ki kraja ne pozna, lahko usodno zavedejo.

Sam sem dolga leta osebno raziskoval, in to peš od kraja do kraja (da sem si kraj tudi natančno ogledal), tako rekoč do zadnjih podrobnosti zlasti alpska področja. Zato bom tudi omenjal predvsem napake v imenih iz tega dela Slovenije. Prišel sem do spoznanja, da so tvegane vse etimologije, za katere nimamo dovolj podatkov, tako iz zgodovinskih dokumentov (urbarji, matične knjige, kupne in prodajne pogodbe, darovnice, katastrske mape itd.) kakor tudi iz današnje žive rabe v kraju samem in v okolici. Prav krajevna, gorska, vodna in druga imena zapisujemo po nepisanem pravilu etimološko /historično – samo od tega, ali smo prav dognali etimologijo nekega imena, je odvisno, ali bomo ime prav zapisali ali ne. To je eden od vzrokov, zakaj je vse več napak v naših zemljevidih, leksikonih in drugih knjigah. Saj se, kakor bom še pokazal, zdaj že vse češče dogaja, da pisci »popravljajo« nekoč čisto pravilno zapisana imena! Drugo, kar sem ob svojih več kot tisoč raziskovanjih spoznal, pa je, da mora zapisovalec imen, geodet, geograf, imenoslovec itd. brezpogojno temeljito poznati narečje področja, ki ga raziskuje, da ne sme brez poznavanja narečja sam svojevoljno sklepati, kaj ime pomeni – sicer se prav lahko zgodi, da imenu pripiše napačen pomen in seveda ime potem tudi zapiše v napačni obliki. Tako je npr. H. Tuma napačno zapisal ledinsko ime nad dolino Drage v Karavankah. Svojega spremljevalca je slišal sicer čisto pravilno, ko mu je pripovedoval o gozdnem pobočju nad imenovano dolino: *mâle dêwa*. Ni ga pa vprašal, kaj to pomeni, in ker narečja ni poznal (to je sploh Tumova napaka), je sklepal napačno ter ime zapisal Mala deva (= mala devica). – To je popolnoma zgrešeno. Ime *mâle dêwa* (tudi danes ljudje v Begunjah še tako govorijo) skriva v sebi posebnost gorenjskega narečja: v množini se moški, ženski in srednji (in ne samo moški in srednji, kakor je zapisal Fr. Ramovš) spol zelo pogosto docela izenačijo, tudi če pred samostalnikom stoji pridevnik. Po vzorcu lèpe kopiša (Lepa kopišča) so oblikovani tudi npr. zâdne rôta (Zadnji rovti), prêdne rôta (Prednji rovti) (Zasip), spôdne in zgôrne garjûša (Spodnje in Zgornje Gorjuše) itd. Zato tudi *mâle dêwa* ne pomeni »deve« ali »device«, ampak »Mali deli«, pri čemer »del« pomeni parcelo, določen del gozda. Okrog Stola in Begunjščice je »del« pač gozdna parcela, drugod je to »tal« ali »part«! Kako zelo težko je biti objektivni in realni, kadar gre za določanje izvora nekega imena, kažeta tudi ledinski imeni »Mala dela« in »Velika dela« na desnem bregu Save vzhodno od La-

bor – tako sta ti dve imeni zapisani v specialki 1 : 5000. Zapisovalec je očitno mislil na »delo«, ne na »del«. Ker pa gre za poljske parcele, mále dēwa in vĕlke dēwa v narečju pomeni Mali – oz. Veliki del! Tudi ljudska etimologija v takih primerih dostikrat v celoti odpove: v dolini Završnice, blizu znamenite pečine Žingarice, je nad desnim bregom istoimenske reke gozdna parcela »pot čútovə m dēwam«. Človek, ki mi je to povedal, je pristavil: »tam so mōgə l ənkāt nēkej dēwatə«. Čutov del pa je gozdna parcela, ne gre torej za »delo«. – Vse to jasno kaže, da mora gəodet oz. vsakdo, ki se ukvarja z imenoslovjem, poznati zelo dobro tudi *semantično stran* narečja, saj sicer v mnogih primerih preprosto ni mogoče ugotoviti, odkod ime izvira – posledica tega pa je, da zapisovalec ime zapiše »po svoje« ali drugače povedano – napačno! Kdo bi si npr. mogel zamisliti, odkod poljsko ime koráčnca (zahodno od Vrbe na Gorenjskem). Vsakdo bi takoj pomislil na »korak«, vendar ni tako. Ljudje so mi povedali, da je bilo to polje svoj čas sadovnjak, v katerem so rasle jablane posebne rasti, katerih deblo se nizko nad zemljo razraste v dve močni glavni veji – takim drevesom pa tu pravijo »korača«! Dobro je torej poznati tudi *zgodovino in lego* kraja, katerega ime zapisujemo.

In prav v zgoraj navedenih temeljnih zahtevah raziskovanja oz. zapisovanja imen na začetku omenjena tri dela ter tako rekoč vse geografske karte, da ne omenim revij, časopisov itd., grdo grešijo. Iz napak, od katerih jih bom v nadaljnjem nekaj omenil, je razvidno, da se imenski podatki za novo delo, za nov zemljevid preprosto prepisujejo iz prejšnjih objavljenih del ali katastrskih map; če pa se že kdo trudi, da bi »popravil« to ali ono napako, to navadno napravi na svojo roko, ne da bi se prej pozanimal pri ljudeh, kako rečejo kraju, polju, gori, potoku – in rezultat je navadno ta, da nastane iz prejšnje nedolžne napake (ali tudi pravilne oblike) strahotna spaka. Taka primera sta npr. gorski imeni *Višarje* in *Prisojnik*. Oboje uporabljamo že dolga desetletja v napačni obliki. Prvo ime so spremenili konec prejšnjega stoletja, ker so domnevali, da je ime nastalo iz »visok«. To domnevo, ki je docela zgrešena, najdemo v Planinskem vestniku še pred nekaj leti – toda pesnik Prešeren je zapisal v svojem znanem sonetu »Marskteri romar gre v Rim, v Kompostelje. . . takole: Tersat obiše, al svete *Lušarje* / enkrat v življenji al Marijno Celje«. Torej *Lušarje* in ne *Višarje*! Še danes v Zahomcu, v Gorjah, Bistrici na Zilji govorijo *Lušarje* (*Wəšārje*), na Gorenjskem je to *Ušārje* – iz teh ljudskih oblik so etimologi, katerih imen tu ne bom navajal, sklepali, da se v imenu skriva »visok«. Dejansko pa ime izvira iz (Maria) *Luciaria* (etim. E. Kranzmayer), iz tega slovensko *Lušarje*, iz slovenske oblike imena pa nemški *Luschariberg*, italij. *Lussari* oz. *Lusciaria* in furlansko *Lušari(e)*, *Valvasor* je zapisal to ime *Ušcharje*.

Prisojnik je doživel podobno usodo, avtor te oblike pa je H. Tuma, ki ne samo, da se ni menil za narečne značilnosti, skrite v imenih, ki jih je zapisoval (ker pač narečja ni poznal), ampak tudi ni bil etimolog – saj ni bil jezikoslovec. H. Tuma je še slišal ljudi govoriti *prisaŋnk*, kar je zapisal kot *prisojnk* (tako piše sam v Imenoslovju Julijskih Alp 1929, str. 38), sklepal pa je napačno, da je ime nastalo iz »*prisojnik*«, kar seveda ni in tudi ne more biti res: iz »*prisojnik*« ne more nastati *prisaŋnk*, saj -j- ne prehaja v -w-. Tudi Fr. Ramovšu, ki prav tako očitno ni poznal kranjskogorskega govora, je tu spodrsnilo. Njegova etimologija, da je namreč ime nastalo iz *prisjnik* z zlogotvornim -l-, ki je med dvema soglasnikoma prešel v -u- in nato v -o-, potem pa je po redukciji -i- ja v zadnjem zlogu in zaradi akanja nastala današnja narečna oblika *Prisank*, je zgrešena, ker ni poznal starejše narečne oblike *prisaŋnk*. Pravilno je to ime razložil šele Ivan Tominec, ki ime izvaja iz *PRI-SOLNIK*, iz česar se je normalno razvila imenovana oblika *prisaŋnk*. Naj tu omenim, da poznamo tudi gorsko ime *Prisojnik* (nad Trbižem), ki so ga Nemci imenovali *Prisenig*, Italijani pa po njih (po l. 1918) *Monte Prisenicco*.

Takih in podobnih popačenih imen kar mrgoli po vseh publikacijah, v vsej tisti literaturi, ki ima karkoli opraviti s krajevnimi in drugimi imeni, seveda zlasti še v zemljevidih, katastrskih in geografskih kartah. Toda če npr. v planinskih kartah iz zadnjega obdobja in

celo v Atlasu Slovenije še vedno najdemo za gorske prehode imensko obliko Vratca in Blatica (namesto Vratca in Blatca), je to dokaz, da sestavljavci zemljevida ne poznajo dobro slovenskega jezika, mnogo hujše pa je, če je ime popolnoma napačno zapisano in je njegov pomen v tako zapisani obliki čisto spremenjen, če je torej zapisovalec zamenjal osnovni pomen oz. etimologijo imena z nekim drugim navidez podobnim imenom. In prav take navidezne podobnosti so izredno varljivel Tako npr. (to navajam samo mimogrede kot ilustracijo za take primere) gorenjski pridevnik »prstjen« (v pomenu siten, godrnjav) ljudska etimologija razlaga iz prst, prsti (= zemlja), toda v besedi je skrit apelativ »stud« oz. glagol »pristuditi«. Ker se v gorenjščini nenaglašeni -u- reducira, je torej pristu(d)jen > prstjen, s »prstjo« pa to nima nič opraviti!

Naj tu zdaj navedem nekaj primerov takih napačnih zapisov krajevnih, gorskih itd. imen v na začetku imenovanih knjigah. Vzhodno od Stola v Karavankah se razteza greben, katerega vrh nosi na starih vojaških specialkah ime ORLIČJE (2134 m). V vaseh pod Stolum to ime izgovarjajo različno: v Mostah in Žirovnici npr. wōrglčē (na wōrglčax, u wōrglčax), v Smokuču, na Rodinah in deloma tudi v Begunjah pa vrliče. Povedati pa je treba že tukaj, da v severni steni te gore še danes gnezdiijo orli (to je edini kraj, kjer po pripovedovanju lovcev orli v naših gorah sploh še gnezdiijo), torej ni težko ugotoviti, odkod to ime. Vendar pa je tudi pod Begunjščico, in sicer na njeni južni strani isto gorsko ime, zapisano še l. 1868 v katastrski mapi Orgelče, danes pa to goro Begunjci imenujejo Vrliče. Prav tako se strmi breg južno od Podnarta (nad cesto proti Lipnici) imenuje Vrliče (na vrličex) – domačini mislijo, da se strmi breg imenuje tako zato, ker se po njem pogosto vali kamenje. Tudi v prepadnem skalovju južno od Kroke najdemo ime Orlovina, v narečju vrlōṽna. Najbolj zanimivo pa je za nas Orličje v dolini Kamniške Bele. To je ime dvodelnega, 45 m visokega slapu v severnem delu te doline, ki ga domačini izgovarjajo wōrglčē – torej prav tako, kakor ime gore pri Stolu v Karavankah izgovarjajo tamkajšnji domačini. Pavel Kunaver (v Kamniških zbornikih) in Rudolf Badjura (npr. v Sto izletih po Gorenjskem) ime tega slapa pišeta dosledno Orličje, toda v časopisu »Delo« (predvsem v »Alpinističnih novicah«), v »preglednih kartah« občin Kamnik oz. Domžale in drugih zemljevidih, a tudi v Atlasu Slovenije beremo Orglice. Naj navedem še to, da tudi za vrh v Karavankah poleg Stola nekateri domačini mislijo, da wōrglčē pomeni »orglice«. Zakaj vse to? Ni protetični w- tisti glas, ki moti in vara, pač pa epentetični -g-, ki se je vrinil tu med -r- in -l-. Če bi tisti, ki so napačno zapisali »Orglice« namesto Orličje (kakor sta prav pisala P. Kunaver in R. Badjura) ali vsaj Orličje, bolje poznali gorenjsko narečje, verjetno ne bi bili napravili te napake. Ena od značilnosti gorenjskega narečja je, da pred -l- (posebno v poziciji za -r-) rado vriva (zaradi dinamičnega govora) velar -g-. Nekaj primerov nam to takoj dokaže: pri Rovtah nad Podnartom je studenec Curgla, kjer »voda samo curlja«, po domače: »tam wōda samo cōrlā.« Ime mora biti zelo staro, saj danes v vaseh med Podnartom in Kropo ne govore več cōrlātē (kakor višje na Gorenjskem tj. okrog Bleda, v Žirovnici, v Gorjah itd.), ampak le še cōrlāt. Tako se okrog Bleda in v Bohinju tudi govori: strēglātē, »medvēda je ustrēglu«, čmēgāl (splošno, toda v Gorjah: »čmēgdāl), cmērgla (k »cmeriti se«), kērglč (Gorje, Boh. Bistrica) < Kerl -, v hišnih imenih pr Jūrglčō (Lesce), pr Jūrglṽo, Jūrgāl, Jūrgla (Slatna) – toda koroško npr. pr Jūrēlnē (Roda/Hodiše), kjer se -g- ni vrinil. Tudi okrog Kranja še govore čmēgāl, v Tunjicah pri Kamniku sem slišal npr. »k so svēt za cērku mērglā«, vrinjeni -g- je v imenu nekdanje ljubljanske gostilne »Pri Irgeljcu«, skoz jīrgāl pa je tudi ledinsko ime v Fužinarskih gorah v Bohinju itd. Če vse to vemo, ni težko ugotoviti, da wōrglčē ne pomeni »orglice« (kakšen smisel pa sploh ima ime Orglice za mogočen slap, ki ga je slišati že iz precejšnje daljave?). Osnova je torej »orlč« (orel) in ime je treba pravilno pisati Orličje ali vsaj Orličje, -j- tu sicer ne dela težav, saj v gorenjskem narečju tudi rečemo narōčē > naročje, u narōčō > v naročju, stovīča (na stovīčax) < Stovičje (gorsko ime nad Poljšico pri Gorjah), lṽiča ali lṽiča, na lṽičax < Alničje (gor. ime nad Koroško Belo). V Atlasu Slovenije je treba nesmiselno ime Orglice za imenovani slap popraviti! Podobnih imen Orličī (oz. Orličē) najdemo precej ne samo v Sloveniji, ampak tudi drugje

po Jugoslaviji, npr. gor. ime Orlič v Fužinarskih gorah v Bohinju, Orlič – ime znanega slapu (sic!) pri Mostarju v Hercegovini itd.

Podobne napake so v Atlasu Slovenije npr. tudi gorska imena Jelenov kamen nad Jesenicami – pravilno pišemo to ime Jelenkamen, saj se sklanja tako kakor imeni Knezdol ali Krištandol, tj. prvi del je nepregiben: na Jelenkamnu, pod Jelenkamnom; dalje Zatrnik (1432 m, vzhodno od Savskih jam v Karavankah), pravilno *Zdrtnik*, saj domačini v vseh vaseh tu okoli goro imenujejo *zřtnek* ali *zđřtnek*, kar je etimološko iz Razdrtnik, to pa tako kakor *zřřtn* (*zđřřtn*) *přřtok* (Zartni potok!) v Kropi iz osnove dreti, derem. Čisto zgrešeno je tudi ime *Žičica* (802 m) nad Mostami pri Žirovnici, ki se po nepotrebnem ponavlja iz zemljevida v zemljevid. Tega imena noben domačin ne pozna! Pravo ime tega hriba je Sivo rebro. Tudi *Smokuški vrh* (1122 m) nad Smokučem in Rodinami je zgrešeno ime: ta vrh se imenuje *Jecola* (nar. *ječřwa*), Smokuški vrh pa je prelaz zahodno od Jecole, prek katerega vodi iz Rodin tako imenovana Večna pot k Smokuškemu mostu v dolini Završnice! Kdaj se bomo vendar naučili, da so imena ustvarjali domači ljudje, da so stara cela stoletja in da jih nihče nima pravice spreminjati in pačiti kar takole meni nič tebi nič? Toda da ne bi izgubljal časa in prostora pri napakah Atlasa Slovenije, ki jih kar mrgoli, naj navedem le še eno napako v njem, ki me prav grdo bode v oči, ker ime vsakdo, ki ga omenja, piše po svoje; nihče pač ne ve, odkod izvira. To je ime zaselka *Grinšče*, v Grinščah (torej množinska oblika), del Rečice pri Bledu. Atlas ta kraj imenuje Grimščica (ednina), kar je popolnoma nepravilno in dokazuje (tako kakor pri vseh zgoraj omenjenih imenih) samo to, da se avtorji niti niso pozanimali, kako se kraj v resnici imenuje. Grinšče so bile graščina, ki izvira, kakor lahko ugotovimo iz zgodovinskih dokumentov, iz 12. oz. 13. stol. Nemci so to ime zapisali GRIMSCHITZ, to pa je seveda iz slovenskega Grinšče (kakor v Ziljski dolini DRASCHITZ iz Drašče). In tako beremo Grimšče (na kařipotu v vasi Rečica), naslov brošure o tem kraju »Grimšice in Grimřici« (očitno brez posebnega truda prevzeto kar iz nemškega imena) itd. Domačini pa govorijo »grinřšče« (v kraju samem in bližnji okolici), v Leskah (Vintgarju), Mostah, Žirovnici »u grinčřax«; tudi ledinska in druga imena, povezana z Grinščami (npr. grinčřarjř břjar sev. od graščine, graščaka so imenovali Grinčřar ali Grinčřar, na Pernikih pa Grinčřar), jasno razkrivajo izvor imena: Grinšče < grinčřice, to pa iz apel. grinta, kar je izposojeno iz srvn. grint »Grind« (etim. Fr. Bezljaj). Da je res tako, dokazuje tudi bližnje hribsko ime *Grintovec*. Pravilno se ime torej piše GRINŠČE in ne Grimščica.

Ker sem že pri gorskih imenih, naj omenim še pomembno ime MANGART. To ime se omenja zelo pogosto, ne samo v Planinskem vestniku, ampak tudi drugje, in to v dveh oblikah, kot Mangrt in kot Mangart. O tem imenu sem že pred leti pisal v reviji ONOMASTICA JUGOSLAVICA V/1975, str. 57–63. Izvor imena je tu jasen; ime se je izoblikovalo iz nemškega antroponima Mainhard (Meinhard) oz. še bolj verjetno iz patronimika Manhart (etim. Fr. Bezljaj) (prim. pogostna priimka Manhart in Meinhard na Koroškem v Ziljski dolini in v Beljaku, v kraju Verditz pri Afritzu (Cobrcu) severozah. od Beljaka gostišče Manhart ter večkratno ime Manhartsberg na Bavarskem in v zgornji Avstriji npr. severozahodno od Dunaja nad Donavo itd. Pri nas na Štajerskem je to Menhart npr. v Topolščici, v Celju itd., dalje priimek Menart, Menard itd. Sploh je zanimivo, da prav v tem delu slovenskega etničnega ozemlja najdemo vrsto gorskih imen, ki so izvedena iz antroponimov, npr. Dobrač, Nabojš (to je priimek iz Kanalske doline, znan že v 17. stol.), staro ime za Montař / Poliřki řpik tj. Bojc (ohranjeno še v imenu enega sosednjih vrhov Mo-deon del Buinz, to zadnje z vrinjenim -n- kot v mnogih apelativih npr. prunkca (Podkoren), křncřlnř (Rateče) itd. Brez smisla je razlikovati obe obliki, eno kot italijansko, tj. Mangart, drugo, tj. Mangrt, pa kot slovensko. Obliko Mangart najdemo vendar v celi vrsti starejših zemljevidov, ko o Italijanih v naših krajih še ni bilo niti duha niti sluha. Poleg tega vemo, da nemřki -h- sredi besede na začetku zloga rad preide v zapornik -g- npr. řpřřrgert, fergřrate itd. Toda tudi Slovenci severno in vzhodno od gore, ki ima, kakor sem

ugotovil pri svojih raziskovanjih, zaradi svoje pomembnosti in prominentne lege dokaj široko zaledje (kot zanimivost naj navedem, da se Mangart zelo lepo vidi ne samo iz Ziljske doline, ampak tudi iz Beljakal), ime po večini izgovarjajo Mangart (Rateče, Podkoren v Dolini, Trbiž, Žabnice – pa celo na jugu npr. na Srpenici sem slišal izključno samo Mangart). Poleg tega je, kakor planinci vemo, v Žabnicah slovensko planinsko društvo Mangart, ki je l. 1983 odprlo svoj planinski dom Mangart; na Rečici pri Bledu je še iz stare Avstrije izvirajoče gostišče Mangart, in kadar domačini (npr. v Sp. Gorjah ali na Rečici) omenjajo to gostilno, je vedno slišati: »za Mångartam«, »pr Mångarto« itd. – nikoli pa ne: Mangrt! Isto velja tudi za priimke, kakor so npr. Pernhart oz. Pirnat, Purkart, Žigart, in za taka ledinska ali gorska imena kakor Pungrat oz. Pungart. Na področju, ki sem si ga izbral za doktorsko disertacijo (od Kranja do Mangarta oz. tudi še ves Bohinj), sem našel ime PUNGRAT oz. Pungart, če sem prav štel, vsaj desetkrat, a niti enkrat nisem zabeležil Pungrt! Tako npr. Púngrat (pod gradom na Bledu), Za Púngradam (Zelenica – tako govore tudi Tržičani, prim. ime planine Pungrat nad Jelendolom); Pungrat oz. Pungart (Kamnje v Bohinju), Pungrat (Selo pri Žirovnici), na púngradex (oz. – púngratex, Krma – pod Rjavino), na Púnyartə (Rateče), Púngrat (gozd nad Ovsišami) itd.; Pungrat nad Belo pečjo, torej prav nasproti Mangarta; tudi na Koroškem: Purgrat pri Rožeku, pungrat (kot apel. – Šentanel), Pungart (Kope na Pohorju), Pungert in Pungart okrog Čabra (npr. pri Gerovem), medtem ko je ime Pungrt (kot zaselek ali hribovsko ime) predvsem na Dolenjskem (npr. pri Igu, Trebnjem, Straži pri Novem mestu itd.). K temu lahko primerjamo zelo pogostni priimek Pungartnik in manj pogostne Pungerčič, Pungarčič, Pungerčar itd. Skratka, mislim, da je pravilna knjižna oblika imena, o katerem sem tu pisal, MANGART in ne Mangrt (kakor je zapisano tudi v Atlasu Slovenije), če se namreč držimo pravila, da imena pišemo etimološko pravilno in dosledno v duhu knjižnega jezika. Navsezadnje gre pri tem tudi za mednarodno standardizacijo geografskih imen: ne moremo torej neke popuščati narečni izreki, ki ji je dostikrat tuje, če neko ime pišemo pravilno, kakor zahteva knjižni jezik. Toda o takih tendencah pozneje, na koncu.

Preden preidem na zadnje poglavje oz. preden zapišem še nekaj pripomb na račun Leksikona slovenskih krajevnih imen, naj tu vendarle na kratko omenim *Krajevni leksikon Slovenije* (v nadaljevanju KLS). Tu in tam se sicer kdo obregne ob to delo in na svojih raziskovalnih poteh sem slišal marsikatero pikro besedo o njem, a celovite, temeljite kritike o tem delu še ni bilo. KLS je izredno pomembno delo, in ker so ga nedvomno uporabljali tudi sestavljavci drugih dveh omenjenih del (Atlasa in Leksikona), botroval pa je tudi prenekateremu zemljevidu, pregledni karti te ali one občine itd., mislim, da moram že tu opozoriti na previdnost pri uporabi KLS. Navedel bom le nekaj primerov. Tako KLS omenja za Kamno gorico »njive na Kutini konec vasi.« To polje pa domačini imenujejo xòtən, torej so »njive na Hotinju konec vasi«. V tem kraju tudi omenja gozdno planoto, kjer so kopalni svoje čase železno rudo, in sicer dosledno v edninski obliki Vreča. Toda vsi domačini, s katerimi sem govoril, so uporabljali množinsko obliko: »hrib Vreče«, »na Vrečah«. Dalje omenja kot del Kroke Stročje, to pa je popolnoma napačno: ta novi severni del Kroke se imenuje Stočje (nar. stòče, na stòčjə). Res imamo v Sloveniji tudi Stročjo vas, toda tu, severno od Kroke, se stekata potoka Kroparica in Črni potok, ki se malo pozneje izlivata v Lipnico, zato tudi ime Stočje. Vas *Zgornje Laze* nad Gorjami v KLS sploh ni omenjena, niti ne kot del Sp. Gorij, danes pa je samostojna vas z lastnimi hišnimi številkami. V vasi Krnica je omenjen potok Rečnik, toda domačini poznajo le *Račnek*! Vas *Grabče* pri Krnici (ob Radovni) označuje KLS z množinsko obliko; napačno določanje števila (ednina ali množina) je sploh nemarnost KLS. Domačini, vsi brez izjeme, tudi v vseh okoliških krajih, pa govore: grábəč, z gráčfa, u gráčfo. Ime se torej uporablja v edninski obliki (no, to je zdaj Leksikon slovenskih krajevnih imen popravil).

Pri Bledu omenja KLS hrib Ostrovico – napačno! Ta hrib z značilno obliko se imenuje *Ojstrica*, ki jo je zapisovalec očitno zamenjal z Ostrovico; ta pa je nad Bohinjsko Belo, na robu Pokljuke. In da bodo tisti, ki imajo pogosto v rokah knjige KLS, vedeli: nihče ne govori

– v Višcah, ampak *na* Višcah (in tam, kjer so Jezerca, še niso Višcel); ne rečemo v Pristavi, ampak *na* Pristavi (npr.: na pr̥stāḷe), (cesta pelje) na Koritno in ne v Koritno, kakor hoče KLS! In tako dalje: kdor bi zbiral napake v KLS (že nekajkrat sem slišal od ljudi iz drugih delov Slovenije, da je pri imenih njihovih domačih krajev, a tudi na drugih področjih, veliko nesmiselnih napak), bi imel res dovolj dela! In preden zaključim tale odstavek, si ne morem kaj, da ne bi omenil še *Srednje vasi* v Bohinju. Že pri delih vasi, ki jih KLS našteva, je nekaj nesprejemljivih neresnosti: Tržič ni še nikdar bil del te vasi in seveda tudi nikoli ne bo; kar se tiče dela vasi z imenom Peca, kakor ta del imenuje KLS, pa je treba povedati, da je to v *Pejcah* (npr. u pējcax). Zapisovalec je verjetno slišal »to so pa pējca« (že na začetku te razprave sem omenil, da se na Gorenjskem v množini moški in ženski spol izenačita s srednjim), kakor ljudje govore poleg »to so pējce«; Podojnica, ali bolje *Podojnice* so pa le njive pod vasjo in ne del vasi. Huda neresnost pa je *Na Šehu*. Te nemarnosti zapisovalec sicer ni sam zagrešil, ker je ime očitno prepisal iz katastrskih map, kjer sta za to ime dve obliki: Na Šeh in Na Šehu – vendar je nemarnost tudi, da neko ime preprosto prepisemo, ne da bi se prepričali, ali je zapisano prav ali ne. Domačini, Srenjani, namreč govoré »na sšēx« ali tudi »na ššēx«, prvi sklon je »sšī« ali »ššī«, »grem prētja ššēm«, »met (s)šmī pa jāworqco« itd. Ime je nastalo iz *Suši*, na Sušeh < suxъ. Mimogrede povedano, take izredno subtilne in z vso narečno prefinjenostjo izgovorjene glasovne značilnosti je tudi treba znati slišati. Kadar imam v rokah tiste stare geodetske karte (ali tudi planinske), imam vselej vtis, da velikanska večina zapisovalcev ne samo v prejšnjem, ampak tudi v sedanjem stoletju ni bila zmožna prisluhniti takim narečnim finesam. Toda takega dela, kakršno je KLS, je resnično škoda: ko bodo pripravljali ponovno izdajo, je treba k delu pritegniti prave strokovnjake – geografe, jezikoslovce in še zlasti onomastike, take namreč, ki dodobra poznajo narečno problematiko tistega območja, ki jim je zaupano.

In zdaj, za konec, samo še na kratko nekaj primerov iz Leksikona slovenskih krajevnih imen (LSKI). Za občini Jesenice in Radovljica sem po vprašalnikih zbral in prispeval imena sam, in sicer tako, da sem osebno obiskal vseh 125 krajev, kolikor jih je bilo na vprašalnikih, in tako dobil podatke »iz prve roke«. Že pri imenu *Vrbnje* pa moram povedati, da se ne strinjam s tem, da LSKI dovoljuje tudi naglas na prvem zlogu (je to vpliv KLS, ki navaja ta napačni naglas?) – v kraju samem in daleč okrog, dokoder je kraj (tj. vas 1/2 km od Radovljice) znan, noben domačin ne naglašja imena drugače kot vr̥bnē, z vr̥bñn, u vr̥bñx, torej na koncu – razen nekaterih priseljencev z drugih narečnih področij (nekaj jih poznam osebno), ki so s seboj seveda prinesli drugačen naglas in se naglasu v kraju priselitve niso privadili (ti tudi govorijo v Rodinah, v Jesenicah, prebivalce Vrbe imenujejo Vrbence itd.). Drugače pa je z imenom *Slatna* (Podgora); to ime ima po pravici dva različna naglasa: na prvem in na končnem zlogu. V kraju samem je naglas na koncu: swatnā, v okolici (npr. v Begunjah) pa sem slišal samo swátna. Mnenja sem, da priseljenci oz. nedomačini ne morejo odločati o tem, kako naj se ime kraja izgovarja; na vsak način je treba ohraniti domačo izreko, domači naglas, domačo obliko. Osnova imenski obliki in naglasu mora biti in ostati krajevna raba, ta odloča, kakšno obliko in naglas ima ime, posebno še, če se imenska oblika v celoti strinja z zakoni knjižnega jezika. Prav nedomačini, priseljenci, turisti dostikrat kvarijo v stoletjih oblikovana in ustaljena imena. Naj tu navedem le nekaj primerov, kako nepoznavalci dostikrat ime čisto popačijo – že Višarje in Prisojnik sta dovolj zgovorna dokaza za to. Ime cestnega klanca pri Brezjah je »brezjanski klanec« (sicer pa ljudje govore le o breškem polju, na Dobriči je Breška planina itd.), toda to je tuje, vsiljeno, čeprav po svoje že ustaljeno. To samo po sebi sicer ni nič hudega, drugače pa je, če se s tujo, drugačno obliko spremeni pomen: pri Rečici (Bled) je hrib z imenom *Prdanca*, kar je nastalo po vsej verjetnosti iz »pridanica«, ker je bil hrib in svet okrog njega »pridan« Rečičanom – toda v Sp. Gorjah, ki so le četrť ure oddaljene, sem slišal »přdarca«. – Med Staro Fužino in Studorjem je ledinsko ime »u vēlmo lēsoq«, tako mi je povedal moj Studorec; toda ko sem pri Stari Fužini (ne vem, zakaj LSKI navaja samo predložno zvezo v Stari Fužini, ko pa ves Bohinj in vsi, ki poznajo ta kraj in imajo z njim opravka, govore

dosledno pri Stari Fužini – mislim, da LSKI nima pravice, da na silo uvaja nove oblike – tudi če kak priseljenec na Bistrici govori »v Stari Fužini« – in s tem spreminja stare, ki imajo globoke zgodovinske korenine: k Stari Fužini so hodili ljudje delat dolga stoletja in pri Stari Fužini /nem. Althammer/ so imeli opravka, zato tudi taki predlogi in te je treba ohraniti, saj so navsezadnje ta imena oblikovali domači ljudje in so tudi njihovi lastniki!) spraševal po ledinskih imenih, mi je Fužinar, ki je res odlično poznal vso vas in okolico, navedel tudi zgoraj omenjeno gozdno ime, a rekel je drugače: »u jělmō lěšō«. K sreči imam navado, da po istem imenu vprašam ne samo več ljudi, ampak tudi v več sosednjih krajih: »u vělmo lěšō« pomeni »v velikem gozdu«, torej imamo opravka z arhaično obliko veljše kakor v imenu Velo polje ali top. Velesovo < veljše sedlō. Ta arhaična oblika je celo na Gorenjskem salamensko redka in je jezikoslovec vesel, da na kaj takega naleti. Zgornje je dokaz, da so najbolj zanesljive imenske oblike, kakršne so v rabi v kraju samem. – Spomnimo se tudi, kako »lepo« pačijo naša domača imena nekateri novinarji: ko je pred leti neki novinar pripovedoval, kako je hodil skozi Gorje proti Radovni in naprej proti Poključki luknji, so se skozi vso njegovo pripoved kar vrstile take cvetke kakor: proti Zgornjemu Gorju, v Zg. Gorju, iz Sp. Gorja . . . (V TV oddajah pa včasih poleg teh oblik slišimo še tudi ozek -o-, da je nemarnost le še bolj zabeljena). Neki športni novinar se v »Delu« od časa do časa prav posebno potruži, da Gorjance (tudi sam sem Gorjanec) preoblikuje v Gorjane in mu ni mogoče dopovedati, da to ni pravilno. Prav zato pa je tako zelo pomembno, da tako delo, kakor je LSKI, ne popušča napakam in samovoljnim, vsiljenim imenskim oblikam. Saj ne gre samo za enotne knjižne norme, ampak tudi za posebnosti domačih, že davno ustaljenih oblik, dragoceno dediščino, ki je ni mogoče preprosto odstraniti in nadomestiti z nekimi nesmiselnimi novostmi.

Mislim, da je etnikon Blejčan v LSKI popolnoma odveč. Res sem v vprašalniku opozoril, da tako govoré nekateri priseljenci, a ne s tem namenom, da bi to obliko zdaj LSKI uvajal kot knjižno poleg *Blejec*. Oblike s sufiksom –ec so zelo stare (v Gorjah je v rabi tudi pluralna oblika Blěsčę, v bohinjski Zgornji dolini pa sem našel celo še obliko Blěočę), zato je tudi priimek, izveden iz top. Bled (ki pravzaprav ne pomeni le nekega posameznega kraja, ampak več krajev, lahko bi rekli neko določeno območje) samo Blejec, torej ime, ki ga najdemo po vsej Sloveniji (prim. ime kmetije Blejec severovzhodno od Podljubelja nad Tržičem). Dovoljevati obliko Blejčan je nevaren precedens: v zadnjem času se namreč pojavlja tudi k imenu Bohinjec zgrešena vzporedna oblika Bohinjčan, kar je smešno in domačini to upravičeno odklanjajo. Držimo se tega, kar je knjižno pravilno in ne spreminjajmo po nepotrebnem! Po drugi strani pa npr. LSKI za vas *Belico* pri Dovjem navaja le obliko Belca. Verjetno je tudi odsev iz KLS, ki navaja samo to obliko. Tudi uradno se tako piše (od l. 1953) in zanimivo je, kako je do oblike prišlo. Tisti, ki so ime začeli pisati v tej obliki, so trdili, da ljudje ime izgovarjajo »běŭca«. Ne vem, kdo je to slišal in kje, toda sam vsa leta, odkar raziskujem imena na Zgornjem Gorenjskem, še nisem nikdar slišal »běŭca«, ampak vedno brez izjeme samo »bělca«. Še vaški kronist, ki si ni znal drugače pomagati, je v svoji kroniki zapisoval ime kraja Beljca, da bi tako dovolj nazorno prikazal pravo izreko tega imena. Obliko imena je torej treba popraviti v Belica, v njej se lepo zrcali tudi narečna izreka »bělca«, medtem ko oblika Belca v gorenjščini nujno pomeni izreko »běŭca«. Problem je torej resnejši kot pred več kot 15 leti polemika okrog imena *Sorica*, ko so nekateri brez posluha za knjižni jezik predlagali pisavo Sorca, češ da ljudje tako tudi govoré. Takrat je neresni predlog zelo energično zavrnil Fr. Planina – in tudi pri imenu Belica bo treba tako napraviti.

V morebitni ponovni izdaji LSKI bo torej nujno potrebno gledati na to, da se ohrani, kar je tipično narečnega in obenem ne nasprotuje zakonom knjižnega jezika. K delu pa bi bilo treba pritegniti (kakor pri KLS) poleg slavistov tudi onomastike oz. ljudi, ki določeno območje res dobro poznajo tudi v geografskem in zgodovinskem smislu.

Summary

THE RECORDING OF THE NAMES OF PLACES AND MOUNTAINS IN PROFESSIONAL BOOKS (SOME CRITICAL REMARKS)

The author tries to analyse the mistakes and illogicalnesses in three important works dealing with place-names in Slovenia recently published: *ATLAS of Slovenia*, *Lexicon of Slovenian Place-Names*, and *Lexicon of Places in Slovenia*. In the treatise he has come to the conclusion that it is not enough to copy the names simply from historical documents and any previous works (such as land-register maps, town records etc.); the editors ought to know not only the present-day living use of the names in the places themselves and in their neighbourhood, but also the dialectical peculiarities which are often hidden in the names, and which, if wrongly understood, may completely change the right shape and with it the etymologically correct meaning of the name (e.g. *Orglice* instead of the right *Orliče*). On the other hand, really good authorities in the name problematics in different parts of the country should be drawn in to take part in such an important work.

Katarina Bogataj-Gradišnik

UDK 886.3.09-31

Filozofska fakulteta v Ljubljani

STRITARJEV GOSPOD MIRODOLSKI: MLADOSLOVENSKI ROMAN NA OZADJU EVROPSKEGA IZROČILA (2)

III.

Župnik Wakefieldski je v nasprotju z večino angleških romanov 18. stoletja, ki se izdajajo za »resnične zgodbe« in si z raznimi tehničnimi prijemi prizadevajo, da bi zbujali videz pristnega dokumenta, zavesten in poudarjen artefakt.²³ Na tem razmeroma kratkem pripovednem besedilu je literarna kritika odkrila klasicistične in rokokojske poteze, tako lahko to gracioznost sloga in somernost kompozicije. Simetrično celoto sestavljata dve polovici po 16 poglavij; ločnica med njima je Olivijin pobeg od doma natanko v sredini, v 17. poglavju. Prva polovica sestoji iz družinskih in komedijskih prizorov, uokvirjenih v vaško idilo, druga pa je pretežno ganljivka z nakopičenimi melodramatičnimi scenami in malo verjetnimi naključji, z zapovrstjem nesreč, ki se naposled proti pričakovanju zasujejo v srečen konec. Spričo tako stroge in ekonomične zgradbe *Župnika Wakefieldskega* preseneča, da je to delo prava sinteza raznorodnih romanesknih tipov, ki so bili tedaj v modi, in prava zbirka sočasnih literarnih motivov.

V tlorisu je *Župnik Wakefieldski* zasnovan kot eksemplarična zgodba z moralno poučno poanto; tako strukturo so imele v malem fabule v moralčnih tednikih (tudi Goldsmith je izdal enega izmed njih); na povezavo kažejo še moralne sentence v naslovih poglavij. Goldsmith je kot ogrodje za svoj roman vzel biblijsko parabelo o Jobu, pravičniku, ki

²³ Prim. John Butt: *The Mid-Eighteenth Century*, Oxford 1980, zlasti str. 475.